

#### IV. OTURUM

### HUKUK MUHAKEMLERİ KANUNU'NUN YÜRÜRLÜĞE GİRMESİNDEN SONRA YARGILAMA GİDERLERİNE İLİŞKİN OLARAK ORTAYA ÇIKAN BAZI GÜNCEL SORUNLAR VE USUL EKONOMİSİ İLKESİ\*

Yrd. Doç. Dr. İbrahim ERMENEK\*\*

*“Some Current Problems Arisen Regarding Judicial Costs after the Code of Civil Procedure Became Effective and the Principle of Judicial Economy”*

#### ÖZET

Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun yürürlüğe girmesinden sonra, özellikle yargı paketleri ile hukuk yargılaması alanını ilgilendiren birçok değişiklik yapılmıştır. Bu çerçevede yapılan değişikliklerin bazıları usul ekonomisi ilkesini doğrudan doğruya ilgilendirirken, bazıları ise dolaylı olarak ilgilendirmektedir. Çalışmamızda, öncelikle bu yönde yapılan değişiklikler tespit edilip usul ekonomisi ilkesi ile ilişkisi kurulduktan sonra, spesifik olarak doğrudan doğruya yargılama giderleri alanında meydana gelen değişiklikler ve gelişmeler üzerinde durulmuş, daha sonra ise bu hususların usul ekonomisi ilkesi çerçevesinde değerlendirilmesi yapılmıştır. Bu bağlamda özellikle nispi harç oranlarında meydana gelen artışlar, tüketici hukuku alanında meydana gelen değişiklikler, idarî yargı alanında yapılan bazı değişikliklerin yargılama giderleri ve usul ekonomisi bağlamında etkileri üzerinde durulmuştur. Bu çerçevede mesele irdelenirken, daha önceden üzerinde monografik çalışma yapılan alanlara girilmekten özellikle kaçınılmıştır.

**Anahtar Kelimeler:** Usul ekonomisi ilkesi, yargılama giderleri, harç, nispi harç, kanunî vekâlet ücreti

---

\* Bu çalışma Prof. Dr. Ramazan Arslan Armağanı için hazırlanan Hakemli Makalenin kısaltılmış halidir.

\*\* Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Medeni Usul ve İcra –İflas Hukuku Ana Bilim Dalı Öğretim Üyesi

### SUMMARY

After the Code of Civil Procedure became effective, numerous amendments that concern civil procedure were made, especially through the so-called judiciary bundle legislations. While some of these amendments directly concern civil procedure, the others are indirectly related to the subject. In this article, these amendments are determined and their relation to the principle of judicial economy is established, the amendments and developments directly concerning judicial costs are specifically examined and these matters are evaluated within the scope of the principle of judicial economy. In this context, particularly the raise in proportional court fees, changes in consumer law, and the effects of the amendments regarding administrative judiciary on judicial costs and the principle of judicial economy are analyzed. Within the frame of the subject matter, matters that were previously examined through monographic works are deliberately left out.

**Key Words:** Principle of judicial economy, judicial costs, court fees, proportional court fees, attorney fee as cost

#### A) GENEL GİRİŞ

Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun yürürlüğe girmesinden sonra, özellikle yargı paketi olarak ifade edilen torba kanunlarla medenî yargı alanını ilgilendiren birçok değişiklik yapılmıştır. Bu değişiklikleri, mahkemelerin ihtisaslaşmasına yönelik değişiklikler, mahkemelerin iş yükünü hafifletmeye yönelik değişiklikler, kanun yollarına ilişkin değişiklikler ve yargılama giderlerini ilgilendiren değişiklikler olmak üzere dört kategoride toplamak mümkündür.

Mahkemelerde ihtisaslaşmayı sağlamaya yönelik değişikliklere, 5521 sayılı İş Mahkemeleri Kanunu'nun 1'nci maddesine eklenen "birden fazla iş mahkemesi bulunan yerlerde, sosyal güvenlik hukukundan kaynaklanan davaların görüleceği iş mahkemeleri, Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu tarafından belirlenebilir" şeklindeki düzenleme; 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu'nun 5'nci maddesinin 1'nci fıkrası ile aksine bir düzenleme olmadıkça ticarî nitelikteki bütün dava ve işleri asliye ticaret mahkemesinin görev alanına dâhil eden ve asliye ticaret mahkemeleri ile diğer hukuk mahkemeleri arasındaki ilişkiyi bir görev ilişkisine dönüştüren düzenleme; 5235 sayılı Adli Yargı İlk Derece Mahkemeleri ile Bölge Adliye Mahkemelerinin Kuruluş, Görev ve Yetkileri Hakkında Kanun' da yapılan, iş durumunun gerekli kıldığı yerlerde hukuk mahkemelerinin numaralandırılmak suretiyle birden fazla dairesinin oluşturulabileceği, özel kanunlarda başkaca hüküm bulunmadığı takdirde,

ihtisaslaşmanın sağlanması amacıyla, gelen işlerin yoğunluğu ve niteliği dikkate alınarak, daireler arasındaki iş dağılımının Hâkim ve Savcılar Yüksek Kurulu tarafından belirleneceğine ilişkin düzenlemeler örnek olarak gösterilebilir.

Mahkemelerin iş yükünü hafifletmeye yönelik değişikliklere, 2797 sayılı Yargıtay Kanunu'nun 5 ve 14'ncü maddelerinde yapılan değişikliklerle Yargıtay'ın daire sayısının artırılması, aynı daireye birden fazla heyetle çalışma imkânının verilmesi ve 5235 sayılı Adli Yargı İlk Derece Mahkemeleri ile Bölge Adliye Mahkemelerinin Kuruluş, Görev ve Yetkileri Hakkında Kanun'un 5 inci maddesinin de değişiklik yapılmak suretiyle asliye ticaret mahkemelerinin tek hâkimli mahkemelere dönüştürülmesine ilişkin düzenlemeler örnek olarak verilebilir. İşaret ettiğimiz son değişikliğin gerekçesi bir hayli ilginçtir. Bu durum madde gerekçesinde şu şekilde ifade edilmektedir: "Doğrudan veya dolaylı olarak ticarî davalara bakan, fikrî ve sınai haklar mahkemesi, tüketici mahkemesi, deniz ihtisas mahkemesi ve asliye hukuk mahkemelerinin tek hâkimle çalışması karşısında, bu gün için asliye ticaret mahkemelerinin heyet halinde çalışmasını haklı kılan bir neden kalmamıştır". Ayrıca bu gerekçe, bölge adliye mahkemelerinin kurulması ile birlikte zaten ilk derece mahkemelerinin kararlarının heyet halinde çalışan bir mahkeme tarafından inceleneceği varsayımı ile de desteklenmektedir. Ancak bu şekilde bir yaklaşımın, ilk derece yargılamalarının, istinaf mahkemelerinin işin esasına girip inceleme yapabilmesi için önceden yerine getirilmesi gereken bir formalite şekline dönüşmesi tehlikesini de bünyesinde barındırdığına ve istinaf mahkemelerini asli fonksiyonlarından uzaklaştırarak, onları, bir anlamda esas yargılamanın yapıldığı mahkemelere dönüşmesi sonucunu doğurabileceği gözden uzak tutulmamalıdır. Nihayet bu değişiklikten kısa bir süre sonra, 6545 sayılı Kanun'la 5235 sayılı Kanun'un 5'nci maddesinin tekrar değiştirilerek, asliye ticaret mahkemelerinin yeniden heyet halinde yargılama yapan mahkemelere dönüştürülmesi, işaret ettiğimiz çarpıklığın tipik bir göstergesi olarak karşımıza çıkmaktadır.

Kanun yollarına ilişkin değişikliklere ise, Hukuk Muhakemeleri Kanunu madde 370'e eklenen 2'nci fıkraya ve Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu madde 438/7'de yapılan değişikliklerle, esas yönünden kanuna uygun olmayan kararlar ile hâkimin takdir yetkisi kapsamında karara bağladığı edalar hakkında düzelterek onama kararı verilemeyeceğine ilişkin düzenleme; 5521 sayılı İş Mahkemeleri Kanunu'na eklenen geçici 2'nci madde ile getirilen, bölge adliye mahkemelerinin göreve başladığı Resmî Gazetede ilan edilinceye kadar, Yargıtay'ın bozma kararlarının temyizi halinde verilen direnme kararlarının temyizi üzerine dava dosyasının tekrar önceki kararı veren Yargıtay'ın ilgili dairesine gönderileceğine ve bu daire tarafından direnme kararının yerinde bulunması halinde eski bozma kararının düzeltileceğine, aksi halde temyiz

incelemesi için on gün içinde dosyanın Hukuk Genel Kuruluna gönderilmesi gerektiğine ilişkin düzenleme ve Hukuk Muhakemeleri Kanunu'na eklenen geçici 3'ncü madde hükmü örnek olarak gösterilebilir. Geçici 3'ncü madde hükmü ile bir taraftan, bölge adliye mahkemelerinin göreve başladığı Resmî Gazete'de ilan edilinceye kadar 1086 sayılı Kanun'un temyiz hükümleri uygulanmaya devam eder denilirken, diğer taraftan da bu dönemde temyiz yoluna başvuru hükümleri bakımından 5236 sayılı Kanun ile Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu'nda yapılan değişiklikten önceki 427 ila 454'ncü madde hükümlerinin uygulanmasına devam olunacağı hüküm altına alınmıştır. Bu düzenleme, bölge adliye mahkemeleri fiilen göreve başladığı andan itibaren medenî yargılama hukuku alanında birçok çarpık uygulamanın da doğmasına neden olabilecek niteliktedir. Bu çerçevede aynı zaman dilimi içerisinde birbirine paralel olarak hem istinaf hükümleri, hem HUMK'un temyiz hükümleri, hem HMK'nın temyiz hükümleri ve hem de karar düzeltme hükümleri uygulanmaya devam edecektir. Aynı durum yargılamanın iadesi kanun yolu bakımından da geçerlidir. Hatta bu düzenleme dolayısıyla, bu gün ilk derece incelemesi başka bir usul kanunu (HMK) hükümlerine, kanun yolu incelemesi ise başka bir usul kanunu (HUMK) hükümlerine tabi çarpık bir uygulama devam etmektedir. Kanun yollarına ilişkin olarak yapılan bu düzenlemeler birlikte değerlendirildiğinde, aslında sorunun çok büyük bir kısmının bölge adliye mahkemesinin fiilen göreve başlamamış olmasından kaynaklandığını söylemek mümkündür.

Dördüncü kategori olarak nitelendirdiğimiz yargılama giderlerine ilişkin değişiklik ve düzenlemelere aşağıda geniş olarak değinilecek olmakla birlikte; burada ilk üç kategoriye dâhil ettiğimiz değişiklik ve düzenlemelerin tamamına yakının adil yargılanma hakkı ve usul ekonomisi ilkesi ile ilişkilendirildiği tespiti yapılmalıdır. Söz konusu değişiklik ve düzenlemeler bu pencereden değerlendirildiğinde, bu değişikliklerin hepsinin doğrudan veya dolaylı olarak makul giderle yargılanma hakkı ile ilgili olduğunu söylemek mümkündür. Bu düzenlemeler aynı zamanda yargılamanın basit ve düzenli bir şekilde yürütülmesi unsuru ile de ilgilidir. Bu unsurun ihlali ise beraberinde usul ekonomisi ilkesinin diğer iki unsuru olan makul sürede yargılanma ve makul giderle yargılanma unsurlarının da ihlal edildiği anlamına gelir. Zira, bu düzenlemeler dolayısıyla ortaya çıkacak karmaşanın ve bu karmaşanın beraberinde getireceği organizasyon bozukluğunun yargılama süresini ciddi anlamda uzatacağı, bu hususun ise lüzumsuz gider ve zaman kaybına neden olacağı kolaylıkla öngörülebilecek bir sonuçtur.

Türk hukuku bağlamında, yargılamanın uzamasında özellikle organizasyon bozukluğunun etkisi de dikkate alındığında, işaret ettiğimiz değişiklikler yargılamanın makul sürede bitirilmemesi için ciddi bir gerekçe

olabilecektir. Yaptığımız bu tespit, bir çoğunun adil yargılanma hakkını sağlamak amacıyla yapıldığı iddia edilen bu düzenlemelerin, aslında hak arayanların adalete erişim hakkının engellenmesi anlamına geldiğini ortaya koymaktadır.

## **B) Yargılama Giderlerine İlişkin Değişiklikler ve Bu Alanda Ortaya Çıkan Güncel Sorunlar**

### **I. Usul Ekonomisi ve Yargılama Gideri İlişkisi**

Usul ekonomisi ilkesi Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 30'ncü maddesinde, "hâkim, yargılamanın makul süre içinde ve düzenli bir biçimde yürütülmesini ve gereksiz gider yapılmamasını sağlamakla yükümlüdür" şeklinde ifade edilmiştir. Anayasanın 141/4'ncü maddesi hükmünde, "davaların en az giderle ve mümkün olan süratle sonuçlandırılması, yargının görevidir" denilmek suretiyle usul ekonomisi ilkesi anayasal bir teminata kavuşturulmuştur. Anayasa Mahkemesi vermiş olduğu kararlarında, usul ekonomisi ilkesinin ihlalini, anayasanın bütünselliği ilkesi içerisinde, aynı zamanda adil yargılanma hakkının ihlali olarak değerlendirmekte ve böylelikle aslında temel hak ve özgürlükler içinde sayılmamış olan bu ilkeye aykırılığı da bir bireysel başvuru nedeni olarak kabul etmektedir.

Yargılama giderlerine ilişkin doktrinde farklı tanımlar yapılmakla birlikte, genel olarak yargılama gideri ile, bir davanın açılıp yürütülebilmesi için, davanın açıldığı andan kararın kesinleşmesine kadar geçen dönem içinde davanın tarafları ve Devlet tarafından gerçekleştirilmesi zorunlu olan giderlerin tamamı kastedilmektedir. Bu çerçevede yargılama giderlerini, yargılama harçlarının yanı sıra, kanunî vekâlet ücreti, gider avansı, delil avansı, islah için yapılan giderler, tebligat ve benzeri diğer giderler oluşturmaktadır.

Hak arayanlardan yargılama gideri talep edilmesi gerekip gerekmediği konusunda doktrinde sıfır tarife uygulanması (yargılama gideri talep edilmemesi) şeklinde görüşler olduğu gibi; caydırıcılığın sağlanması, yargılama faaliyetinin işlevinin bir gereği olarak veya sosyal devlet ilkesinin gerektirdiği ölçüde yargılama gideri talep edilmesi gerektiği yönünde görüşler de vardır.

Bu görüşlerin birlikte değerlendirilmesinden şu sonuca varmak mümkündür: Herşeyden önce en klasik kamu hizmetlerinden olan adalet hizmeti dağıtımında, yargılama gideri talep edilip edilemeyeceği meselesinin, bir taraftan ülke ekonomisi ile doğrudan ilgili iken, diğer taraftan kabul edilen Devlet modeli ve vatandaşlarının hak arama bilinci ile de yakından ilgili olduğu tespiti yapılmalıdır. Bunun yanı sıra, bu gün için toplumsal yaşamda madde ile ölçülebilen herşeyin ve her hizmetin parasal bir değer ile ifade edildiği göz ardı edilmemelidir. Bu nedenle, sosyal devlet ilkesinden hareketle, yargı

hizmetlerinden yararlananlardan yargılama gideri talep edilmemesi, her ne kadar ulaşılmak istenilen olsa da, gerçekçi değildir. Ayrıca, özellikle salt haksız ve kötü niyetli olarak açılacak davalarla mücadele etmek için bütün hak arayanlar bakımından yargılama giderlerinin yükseltilmesinin, onların adalete erişim haklarının ve hak arama özgürlüklerinin ihlali anlamına geleceği unutulmamalıdır. Şu halde yargılama gideri talep edip etmeme, talep edilecekse miktarı ya da oranı doğrudan Devletin hukuk politikası ile ilgilidir. Bu çerçevede Devlet öyle bir yargılama gideri politikası belirlemelidir ki, belirlediği miktar ya da oran ne hak arama özgürlüğüne ve adalete erişim hakkına engel olacak kadar yüksek, ne de yargılama faaliyetlerinin ciddiyetini zedeleyecek kadar az ya da bedelsiz olsun. Esasen inceleme konumuz da, ilerleyen aşamalarda daha çok bu tespitlerimiz çerçevesinde şekillenecektir.

## **II. Yargılama Harçları**

### **1. Genel Olarak Harç Kavramı ve Harçların Gösterdiği Temel Özellikler**

Genel olarak harç kavramı ile, iradi olarak ya da kanun gereğince kendi menfaatine olacak şekilde bir kamu hizmetinden yararlanan gerçek ya da tüzel kişilerin, yararlandıkları hizmetin karşılığı olarak yerine getirmek zorunda oldukları malî yükümlülük kastedilmektedir. Harçların en önemli özelliklerinin başında kanunla alınması gelmektedir. Bunun temel sebebi harçların kişilerin temel hak ve özgürlükleri ile yakından ilgili olmasıdır. Meseleye ilişkin olarak Anayasa Mahkemesi, salt konunun belli edilmesi suretiyle bir malî yükümlülük getirilmesini Anayasaya uygun bulmamakla beraber, belli başlı öğeleri açıkça tespit edilmiş, çerçevesi kanunla kesin olarak çizilmiş olmak ve bu sınırlar içerisinde kalmak kaydıyla idarece malî yükümlülük getirilmesini Anayasa'ya uygun bulmaktadır<sup>1</sup>.

### **2. Makul Giderle Yargılanma Hakkını İlgilendiren Bazı İstatistikî Bilgiler<sup>2</sup>**

“Adli yargı alanında faal olarak çalışan mahkeme sayısı 2006 yılında 4526 iken bu rakam 2012 yılında yaklaşık %36 artarak 6151’e ulaşmıştır.

2003 yılında hukuk mahkemelerine gelen dava sayısı 2.026.554 iken 2012 yılında 2.797.556’tür.

---

<sup>1</sup> Bkz., Anayasa Mahkemesinin 31.03.1987 T., 1986/20 E ve 1987/9 K sayılı Kararı, 28.05.1987 T ve 19473 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanmıştır.

<sup>2</sup> Bkz., Adalet Bakanlığı faaliyet raporları, [www.adalet.gov.tr](http://www.adalet.gov.tr), e.t: 05.04.2014; 2012 yılı adalet istatistikleri, [www.adlisicil.gov.tr](http://www.adlisicil.gov.tr). e.t: 05.04.2014; Mali istatistikler için bkz., [www.gib.gov.tr](http://www.gib.gov.tr), e.t: 05.04.2014.

2003 yılında gelen davaların 1.347.053'ü karara bağlanırken, 679.551'i ertesi yıla devretmiştir. 2012 yılında bu davaların 1.707.410'u karara bağlanırken geri kalan 1.090.156'sı ertesi yıla devretmiştir.

Bu istatistiğe göre on yılda hukuk mahkemelerinde ertesi yıla devreden dava sayısında yaklaşık %80 civarında bir artış söz konusu olmuştur.

Yargıtay'da durum: 2003 yılında Yargıtay'a gelen dava sayısı 575.357 iken bu rakam 2012 yılında 1.430.557'e ulaşmıştır.

2003 yılında Yargıtay'a gelen davaların 391.885'i karara bağlanıp, geri kalan 183.472'si ertesi yıla devredilmiştir.

2012 yılında ise gelen davalardan 923.557'si karara bağlanırken, geri kalan 507.050'si ertesi yıla devretmiştir.

Bu istatistiğe göre on yıl içinde Yargıtay'a gelen ve ertesi yıla devreden dava dosyası sayılarında yaklaşık %170 civarında bir artış söz konusudur.

### **Yargılama harçlarına ilişkin istatistikler**

2006 yılında yargı harçlarının toplam harçlar içindeki payı %15.7, 2012 yılında bu oran %18.9'a yükselmiştir.

Genel bütçe gelirleri içindeki payı 2003 yılında %0.035 iken 2012 yılına bu oran %0.52'ye yükselmiştir.

“Bu istatistikte yargı harçlarının genel bütçe gelirleri içindeki payının 6 yıl gibi kısa bir süre içinde %0.17 lik nispi bir artış göstermesi oldukça dikkat çekicidir”.

### **3. Anayasa Mahkemesinin Harçlar Kanunu'nun 28'nci Maddesine İlişkin İptal Kararı**

Anayasa Mahkemesi, Harçlar Kanunu madde 28/1.a bendinde yer alan “karar ve ilam harçlarının dörtte biri peşin, geri kalanı kararın verilmesinden itibaren iki ay içinde ödenir” cümlesindeki “*kararın verilmesinden itibaren*” ifadesini Anayasa'ya aykırı bularak iptal etmiştir<sup>3</sup>.

Bu kararında Anayasa Mahkemesi, gerekçeli karar tebliğ edilmeden kararın verildiği tarihten itibaren iki ay içerisinde tarafları, miktarını bilmedikleri bir harcı ödemeye zorlamanın ve ayrıca bu süre zarfında harcın ödenmemesi halinde bir de gecikme zammı ile birlikte ödenmesi sağlamak üzere tarafların icra tehdidi ile karşı karşıya bırakılmasının, hukukî güvenlik ilkesine

<sup>3</sup> Anayasa Mahkemesinin 18.10.2012 Tarihli iptal kararı 13.02.2013 Tarih ve 28558 sayılı Resmî Gazete yayımlanmıştır.

ve hukuk devleti ilkesine aykırı olacağı gerekçesine dayanmıştır. Kanımızca bu karar oldukça yerindedir.

#### 4. Harç Miktarlarında Yapılan Yıllık Artış

Harç miktarlarında yapılan artışların kanuni dayanağını Harçlar Kanunu'nun mükerrer 138'nci maddesi oluşturmaktadır. Bu hüküm çerçevesinde, her takvim yılı başından geçerli olmak üzere önceki yılda uygulanan maktu harçlar (maktu ve nispi harçların asgari ve azami miktarlarını belirleyen hadler dâhil), o yıl için tespit ve ilan olunan yeniden değerlendirme oranında artırılır (Harç K Mükerrer md. 138/2).

Aynı hükmün 3'ncü fıkrasına göre: Bakanlar Kurulu, bu Kanuna bağlı tarifelerde yer alan maktu harçları veya bu harçların yeniden değerlendirme oranı uygulamak suretiyle belirlenmiş olan tutarları (maktu ve nispi harçların asgari ve azami miktarlarını belirleyen hadler dâhil) ile nispi harçları, tarifeler yahut tarifelerin ilgili fıkra ve bentleri itibarıyla birlikte veya ayrı ayrı olmak üzere; maktu harçlarda yirmi katına, nispi harçlarda ise bir katına kadar artırmaya, uygulanmakta olan maktu harçları yarısına, nispi harçları ise Kanunla belirlenen oranların onda birine kadar indirmeye, bu had ve miktarlar arasında yeni had, miktar ve nispetler tespit etmeye yetkilidir.

İşaret ettiğimiz bu hükümlerin dikkat çekici iki özelliği bulunmaktadır. Bunlardan ilki, her takvim yılı başında yeniden değerlendirme oranına göre harç miktarları artırılırken kullanılan "maktu harçların (maktu ve nispi harçların asgari ve azami miktarlarını belirleyen hadler dâhil)" ibaresidir. Bu çerçevede ortaya çıkan sorun parantez dışında kullanılan maktu harçlar ibaresinden sonra, parantez içinde maktu harç ibaresine nispi harçların da dâhil edilmiş olmasıdır.

Bu hükümlerin dikkat çekici diğer özelliği ise, Bakanlar Kuruluna maktu harçları veya bu harçlara yeniden değerlendirme oranı uygulandıktan sonra ortaya çıkan tutarları (maktu ve nispi harçların asgari ve azami miktarlarını belirleyen hadler dâhil) maktu harçlarda yirmi katına kadar, nispi harçlarda ise, bir katına kadar artırma yetkisinin verilmiş olmasıdır.

Burada ortaya çıkan sorun, hem yine parantez içinde kullanılan bir ibare ile nispi harcın maktu harca dâhil edilmiş olması hem de nispi harç oranlarını hem yeniden değerlendirme oranında artırma hem de bu şekilde elde edilen oranları bir katına kadar artırma yetkisinin verilmiş olmasıdır. Düzenleme bu hali ile de son derece muğlak ve belirsizdir. Ayrıca, düzenlenişi itibarı ile de Anayasanın 73/3'ncü maddesi hükmüne aykırı gözükmektedir.



## 5. Nispi Harçlarda Meydana Gelen Değişiklik ve Artışların Tarihi Seyri

Bu konuda ulaşabildiğimiz en eski kaynak, Mehâkimi Sulhiye Vazifesini İfa ile Mükellef Mehâkim ve Devairde Alınacak Harçlar Hakkında 29 Eylül 1302 (miladi takvimde 1884 yılı) tarihli harç tarifesidir. Bu tarifenin 2'nci maddesinde, değeri 500 kuruşu geçen davalarda dava konusu üzerinden %2 (bugün ile kıyaslamak için % 020) oranında harç alınacağına işaret edilmiştir. Bu tarifeyi yürürlükten kaldıran 1934 tarihli Adliye Harçları Kanununun 19'ncü maddesine göre de, alınacak nispi harç oranı dava konusu şeyin değerinin %020 si kadardır.

5587 sayılı Harçlar Kanunu'nda ise nispi harç oranı ekli tarife hükmüne göre dava konusu şeyin değerinin %040'ı oranında alınacaktır. 492 sayılı Harçlar Kanununun ilk haline ekli (1) sayılı Tarifeye göre, nispi harç ikili bir ayrıma tabi tutularak alınmaktaydı. Buna göre dava konusu şeyin değeri 3000TL'yi geçmiyor ise, dava konusu şeyin değeri üzerinden %020 oranında harç alınırken, 3000TL ve üzerinde ise dava konusu şeyin değerinin %030'u oranında harç alınması sistemi benimsenmiştir. 2588 sayılı Kanunla Harçlar Kanununda değişiklik yapılmış ve bu değişiklikle birlikte her hangi bir ayırım yapılmaksızın değeri para ile ölçülebilen bütün davalarda nispi harcın dava konusu şeyin değeri üzerinden %030 olarak alınması benimsenmiştir. 3986 sayılı Kanun'un 12'nci maddesi ile Harçlar Kanunu'nun Mükerrer 138'nci maddesi değiştirilmiş ve bu değişikliğe dayanarak 1995 yılı başından itibaren uygulanacak nispi harç oranı dava konusu şeyin değeri üzerinden %036 olarak hesaplanmaya başlamıştır.

İkibinli yılların başından itibaren ise nispi harç oranları hızlı bir artış göstermiştir. İlk olarak nispi harç oranı, 4369 sayılı Kanun ile değiştirilen Harçlar Kanunu'nun Mükerrer 138'nci maddesine dayanarak, 30.11.2000 tarihli ve 2000/1696 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile 01.01.2001 tarihinden itibaren geçerli olmak üzere %054'e yükseltilmiştir. Daha sonra bu oran 29.12.2009 tarihli ve 2009/15725 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile 01.01.2010 tarihinden itibaren yürürlüğe girmek üzere, %10 oranında artırılarak, %059,4 olarak belirlenmiştir. Nihayet, 24.12.2012 tarihli ve 2012/4116 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile 01.01.2013 tarihinden itibaren geçerli olmak üzere %15 oranında artırılmış ve %068.1 olarak tespit edilmiştir.

Bütün bu veriler içerisinde, 1884 ila 1994 yılları arasında (yüzon yıllık bir zaman diliminde) nispi harç oranındaki artış %50 iken, 1995 ila 2014 yılları arasında (son yirmi yıllık zaman dilimi içerisinde) bu artışın %130 oranında olması dikkat çekicidir.

**6. Ara Değerlendirme:** Harçlar Kanunu'nun Mükerrer 138'nci maddesinde yer alan parantez içindeki ifade ile ne kastedildiği açık olmadığından, bu düzenleme Anayasa'nın 73/3'ncü maddesinde yer alan "vergi, resim, harç ve benzeri malî yükümlülüklerin kanunla konulup, değiştirilip veya kaldırılabilirliğine" ilişkin hükme aykırıdır. Zira, harç bir malî yükümlülüktür ve bu nedenle yapılan kanunî düzenlemenin açık, sınırları kesin olarak belirlenmiş ve anlaşılabilir olması gerekir. Ayrıca, aksi bir düşüncenin kabulü hukuk devleti ve hukukî güvenlik ilkesine de aykırılık teşkil eder.

Anayasa'nın 73/4 hükmünde yer alan, bu tür yükümlülüklerin oranlarında değişiklik yapma yetkisinin kanunun belirttiği yukarı ve aşağı sınırlar içerisinde kalmak kaydıyla Bakanlar Kuruluna verilebileceğine ilişkin hüküm, yasama organına alt ve üst sınırları dilediği gibi belirleme yetkisi vermez. Aksinin kabulü, hem kanunla yasama yetkisinin Bakanlar Kuruluna devri hem de Anayasa'nın tamamına şamil "ölçülülük ilkesinin" ihlali anlamına gelir. Zira, Anayasa'nın 73/3'ncü fıkrası gereği, malî yükümlülüklerin belirlenmesinde asıl olan kanunla düzenlemedir. Aksi düşüncenin kabulü Anayasa'nın 2'nci maddesinde ön görülen "sosyal hukuk devleti" ilkesinin içeriğinin boşaltılması sonucunu doğurur.

Diğer taraftan kanımızca nispi harç oranlarının Bakanlar Kurulu kararı ile arttırılabilmesi için sadece kanun ile alt ve üst sınırlarının gösterilmiş olması da yeterli değildir. Ayrıca, hem nispi harçlar için geçerli olan değer esasının hem de hukukî güvenlik ilkesinin bir gereği olarak, bu yetkinin hangi hallerde kullanılacağına da belirtilmiş olması gerekir.

### **III. Kanunî Vekâlet Ücretine İlişkin Gelişmeler**

#### **1. İdari Yargılama Hukuku Alanında Meydana Gelen Gelişmeler**

İdari Yargılama Usulü Kanunu'nun 28 inci maddesinin ikinci fıkrasında 5352 sayılı Kanunla birtakım değişiklikler yapılmıştır. Bu değişikliklerle, mahkeme kararlarının icra ve infazı için öncelikle idareye başvuru zorunluluğu getirilmiştir. Bu çerçevede, mahkeme kararlarının doğrudan icra ya da infaz edilmesi, konusu belli bir miktar paranın ödenmesini gerektiren davalarda hükmedilen miktar ile her türlü davalarda hükmedilen vekâlet ücreti ve yargılama giderlerinin, davacının veya vekilinin davalı idareye yazılı şekilde bildirdiği banka hesap numarasına, kanunî süresi içinde ödenmemesi halinde mümkün olabilmektedir (İYUK md. 28/2). Şu halde mahkemeler tarafından idare aleyhine hükmedilen yargılama giderleri, vekâlet ücreti ve tazminata ilişkin hükümlerin icra edilebilmesi için, öncelikle davalı idareye bir banka hesap numarası ile yazılı şekilde başvurulmuş ve idarenin bu başvurunun gereğini otuz gün içinde yerine getirmemiş olması gerekmektedir (İYUK md. 28/1).

Üzerinde durduğumuz bu düzenleme kanımızca üç açıdan sorunlu ve eleştiriye açıktır. Herşeyden önce burada mahkeme kavramının sadece idare mahkemelerini mi kapsadığı, diğer yargı kollarına tabi mahkemeler tarafından verilen kararların da bu düzenleme kapsamına girip girmediği hususu problemli ve tartışmaya açıktır. Bu çerçevede Yargıtay, İdari Yargılama Usulü Kanunu'nun kapsam maddesinden hareketle, bu düzenlemenin sadece idare ve vergi mahkemelerince verilecek kararları kapsadığını, adliye mahkemelerince verilen kararların bu kapsamda değerlendirilemeyeceğine karar vermiştir. Kanımızca, Yargıtay bu sorun bağlamındaki yorumu dardır ve gerekçesi de tatmin edici değildir. Zira, İdari Yargılama Usulü Kanununun 1'nci maddesi, sivil idarî yargı koluna tabi olan mahkemelerin görev alanlarına giren bir uyuşmazlığın çözümünde hangi yargılama usulünün uygulanacağına dair bir hüküm öngörmektedir. Başka bir ifade ile, bu düzenleme uygulanacak yargılama usulüne ilişkindir ve hükmün muhatabı idarî yargı koluna tabi mahkemelerdir. Buna karşın, aynı Kanun'un 28'nci maddesi "kararların sonuçları" başlığını taşımakla birlikte, bu düzenlemenin muhatabı mahkemeler değil, idaredir. Bu nedenle kanun koyucu bu maddede, sadece idarî yargı koluna tabi mahkemeleri ilgilendiren bir hüküm söz konusu olduğunda, bu mahkemelerin isimlerini ayrıca ve açıkça zikretmiştir (bkz. İYUK md. 28/1, 28/3, 28/5, 28/6). Buna karşın, sadece idarî yargı koluna tabi mahkemeleri ilgilendirmeyen hallerde herhangi bir mahkeme ismi zikredilmemiş, (bkz. İYUK md. 28/2, 28/4) aksine her türlü dava ibaresi kullanılmıştır (bkz. İYUK md. 28/2). Bu hükümler kendilerinden önce gelen fıkralarla organik bir bağ içerisinde değildir. Bu nedenle, söz konusu düzenleme, Anayasa'nın 138/4'ncü maddesi de dikkate alınarak yorumlanmalı ve bütün mahkeme kararlarını kapsayıcı nitelikte anlaşılmalıdır.

İşaret ettiğimiz düzenlemenin eleştirilebilecek diğer bir yönü ise, Devletin kendisine reva görmediği bir uygulamayı, diğer kişiler bakımından devam ettiriyor olmasıdır. Zira, uygulamada Avukatlar çoğu kere daha karar karşı tarafa tebliğ bile edilmeden, onu alıp derhal icra etmek suretiyle karşı taraftan bir de icra vekâlet ücreti talep etmektedirler. Şeklen kanuna uygun olan bu uygulamanın hakkın kötüye kullanılmasını teşkil ettiği ve usul ekonomisi ilkesine aykırı olduğu açıktır. Burada özellikle eleştirilmesi gereken husus, kanun koyucunun bu uygulamanın doğru olmadığını tespit etmiş olmasına rağmen, sadece idare açısından koruyucu bir düzenleme öngörmüş olması, buna karşın diğer kişiler bakımından devam eden uygulamaya sessiz kalmasıdır.

Nihayet bu düzenleme, sadece idarî yargı kolundaki mahkemeleri değil diğer yargı kollarında yer alan mahkemeleri de kapsar şekilde anlaşılmalı dahi, yine eksiktir. Zira, madde idarenin sadece davalı olup da davayı kaybetmiş olması ihtimaline hasredilmiştir. Buna karşın idarenin davacı olup da davayı

kaybettiği hallerde söz konusu madde hükmü uygulanamayacak ve bu hükümlerin yargılama giderlerine ilişkin kısmı derhal icra edilebilecektir.

## 2. Kamulaştırma Hukuku Alanında Meydana Gelen Gelişmeler

Kamulaştırma Kanunu'nun geçici 6 maddesinin 7'nci fıkrasında 6487 sayılı Kanun ile yapılan değişiklikle, kamulaştırılmaksızın kamu hizmetlerine ayrılan taşınmazların bedel tespitine ilişkin davalarda, kamulaştırma bedeli tespiti davalarında olduğu gibi maktu harç ve maktu vekâlet ücreti ödeneceği kabul edilmiştir. Bu düzenlemenin Anayasa'nın 10'ncu ve 38'nci maddelerine aykırı olduğuna ilişkin iki farklı başvuru yapılmışsa da, bu başvurular başvuran mahkemelerin yetkisizliği nedeni ile reddedilmiştir. Bu çerçevede söz konusu düzenleme ile Anayasa'nın 38'nci maddesi arasında nasıl bir ilişki kurulduğu anlaşılamamakla beraber, mesele Anayasanın 10'ncü maddesi bağlamında değerlendirildiğinde, Anayasa Mahkemesi eşitlik ilkesinden "aynı hukukî statüde bulunanlar arasında var olan eşitliği" anlamaktadır. Bu çerçevede, yargılama harçları ve kanunî vekâlet ücretinin maktu olacağına ilişkin bu düzenleme, davanın taraflarından bağımsız olarak, dava konusuna yöneliktir. Mesele bu yönü ile ele alındığında, söz konusu düzenlemenin Anayasa'nın eşitlik ilkesine uygun olduğu görülmektedir.

Kanımızca burada tartışma Anayasa'nın 36'ncı maddesi bağlamında yürütülmelidir. Bu tartışma yürütülürken Anayasa'nın 36'ncü maddesi Anayasa'nın 125/1'nci maddesinde yer alan "idarenin her türlü eylem ve işlemlerine karşı yargı yolu açıktır" hükmü ile birlikte değerlendirilmelidir. Mesele bu yönü ile değerlendirildiğinde, özellikle kanunî vekâlet ücretinin maktu olması, idarenin kendisini her zaman bir vekil ile temsil ettirmesinin mümkün olması karşısında, idarenin bir eylem ya da işleminden zarar görenlerin hukukî yardım almasını güçleştirir mahiyette olması nedeniyle "silahların eşitliği ilkesini" ihlal etmektedir. Diğer taraftan, bu düzenleme her ne kadar açıkça mahkemeye başvuruyu engellemese de, tarafların hukukî yardım almasını güçleştirir mahiyette olduğundan, hem bir idarî işlemde kaynaklanan kamulaştırma bedelinin tespiti davalarında, hem de idarî bir eylemden kaynaklanan fiilî yol uygulamalarında, bu eylem ve işlemlerin yargı denetimi dışında kalmasına neden olabileceğinden Anayasa'nın 125/1'nci maddesi hükmünü de ihlal eder mahiyettedir. Ayrıca, bu zorluk nedeni ile tarafların adalete erişim hakkı da güçleştirilmektedir. Bu yönü ile, kanımızca söz konusu düzenleme, Anayasa'nın 125/1'nci maddesinin yanı sıra, Anayasanın 2'nci ve 36'ncü maddelerine de aykırıdır<sup>4</sup>.

---

<sup>4</sup> Bu tebliğin sunumundan sonra, söz konusu madde hükmünün esas bakımından Anayasa'ya aykırı olup olmadığı Anayasa Mahkemesinin 12.11.2014 tarihli oturumunda incelenmiş (2013/95 E) ve

### 3. Tüketici Hukuku Alanında Meydana Gelen Gelişmeler

#### a) Vekâlet Ücretine İlişkin Gelişmeler

4077 sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun, 6502 sayılı Kanun'un (yeni Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun) 86'ncı maddesi ile yürürlükten kaldırılmış ve onun yerine 6502 sayılı Kanun yürürlüğe girmiştir. Bu Kanun mülga 4077 sayılı Kanun'dan farklı olarak tüketici hukukundan kaynaklanan uyuşmazlıkların çözümünde kanunî vekâlet ücretine ilişkin bir takım düzenlemelere de yer vermiştir.

6502 sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'un 70'inci maddesinde "hakem heyetlerinin tüketici lehine verdiği kararlara karşı yapılan itiraz başvurusunda kararın iptal edilmesi halinde tüketici aleyhine, Avukatlık Asgari Ücret Tarifesine göre nispi tarife üzerinden vekâlet ücretine hükmedileceği" şeklinde bir hüküm öngörülmüştür. Bu düzenlemeler uygulamada bir çok sorunu da beraberinde getirmiştir.

Nitekim bu durum uygulamada da bir takım sorunlara yol açmıştır. Bu bağlamda Türkiye Barolar Birliği tarafından yayımlanan 2014 yılı Avukatlık Asgari Ücret Tarifesinin ikinci kısmının 6'ncı maddesinde, il ve ilçe tüketici hakem heyetlerinde yapılacak hukukî yardımlar için, hizmete konu işin değerinin %12'sinden aşağı olmamak üzere vekâlet ücretine hükmedileceği, şayet hizmete konu işin değeri maktu ücretin altında ise hizmete konu işin değeri kadar avukatlık ücretine hükmedilmesi gerektiği hüküm altına alınmıştır. Maktu ücret ise ikiyüz elli Türk Lirası olarak belirlenmiştir.

Ortaya çıkan belirsizlik üzerine Gümrük ve Ticaret Bakanlığı tarafından tüketici hakem heyetlerine bir yazı gönderilerek, kendilerinin kanunî vekâlet ücretine hükmetme yetkilerinin olmadığı belirtilmiştir.

Bu yazı üzerine tüketici hakem heyetleri kendilerinde çözülen uyuşmazlıklarda kanunî vekâlet ücretine hükmetmemektedir. Ancak, hakem heyetlerinde kendilerini vekille temsil ettiren tarafların, bu konuya ilişkin mahkemeye yaptıkları itiraz neticesinde, mahkemeler AAÜT'ne göre hakem heyetlerinin vekâlet ücretine hükmetmesi gerektiği gerekçesi ile, hakem heyetlerinin bu tip kararlarını iptal etmektedir.

Danıştay 8'nci Dairesinin 04.07.2014 T ve 2014/1419 E sayılı Kararı ile AAÜT'nin ilgili hükmünün yürütmesi durdurulmuştur. Bu kararda Danıştay hakem heyetlerince tüketici aleyhine vekâlet ücretine hükmedilmesinin, tüketicinin hak aramasını engelleyeceği, bu hususun ise

---

Anayasa'ya aykırı olmadığına karar verilmiştir. Ancak karar henüz yayımlanmadığından Mahkeme'nin gerekçesini öğrenebilmiş değiliz.

Anayasa'nın 172'nci maddesi ile Devlet'e yüklenen tüketiciyi koruma görevine aykırılık teşkil edeceği gerekçesine dayanmıştır.

Nihayet, 6552 sayılı Kanun ile Tüketicinin Korunması Hakkında Kanunun 70'nci maddesine eklenen, "Tüketici hakem heyetleri vekâlet ücreti ödenmesine karar veremez" şeklindeki hükümlerle, yasa düzeyinde sorun çözülmüş görünmektedir. Ancak kanımızca Danıştay kararındaki aynı gerekçelerle hakem heyetlerinin vekâlet ücretine karar verememesi de Anayasaya uygun değildir.

#### **b)Tüketici hukuku bağlamında gider avansı**

Tüketicilerin hak aramalarını kolaylaştırabilmek için 6502 sayılı Kanun'un 73/2'nci maddesi hükmü ile tüketici mahkemelerinde, Bakanlık, tüketici örgütleri ve tüketiciler tarafından açılacak davalar Harçlar Kanunu'nda ön görülen her türlü harçtan muaf tutulmuşken, gider avansına ilişkin bir muafiyet hükmü yoktur. Bu husus, tüketici uyuşmazlıklarının miktarı da gözetildiğinde, tüketicilerin hak arama özgürlüğünü ihlal eder mahiyettedir. Ayrıca, söz konusu hükmün madde gerekçesi incelendiğinde, burada esasen tüketicilerden gider avansı talep edilmemesinin kararlaştırıldığı, ancak sonradan bu hükmün değiştirildiği anlaşılmaktadır. Başka bir ifade ile kanun koyucu buradaki sorunu görmüş olmasına rağmen tercihini tüketici aleyhine kullanmıştır.

#### **c)Tüketici hakem heyetlerinin görev sınırı dolayısıyla ortaya çıkan problemler**

6502 sayılı Kanun'un 68'nci maddesine göre, "değeri iki bin Türk Lirasının altında bulunan uyuşmazlıklarda ilçe tüketici hakem heyetlerine, üç bin Türk Lirasının altında bulunan uyuşmazlıklarda il tüketici hakem heyetlerine, büyükşehir statüsünde bulunan illerde ise iki bin Türk Lirası ile üç bin Türk Lirası arasındaki uyuşmazlıklarda il tüketici hakem heyetlerine başvuru zorunludur". Ayrıca, 6502 sayılı Kanun'un 70/3'ncü maddesinde "Taraflar, tüketici hakem heyetinin kararlarına karşı tebliğ tarihinden itibaren on beş gün içinde tüketici hakem heyetinin bulunduğu yerdeki tüketici mahkemesine itiraz edebilir" edebilir hükmüne yer verilmiştir.

Bu düzenlemeler birlikte değerlendirildiğinde, özellikle büyük şehir belediyesi sınırları içerisinde ikamet eden vatandaşlar bakımından ikibin ile üçbin Türk Lirası arasındaki uyuşmazlıkların çözümü bakımından, il hakem heyetlerine başvuru zorunluluğunun getirilmesi, hem hak arama özgürlüğüne, hem usul ekonomisi ilkesine hem de tabî hâkim ilkesine aykırıdır. Zira, özellikle uzak ilçelerde ikamet eden tüketiciler kendi yerleşim yerinde bulunan hakem heyetlerine başvurmak yerine, çok daha uzaktaki başka bir hakem

heyetine başvurmaya zorlanmaktadır. Ayrıca, Anayasa Mahkemesi'nin bu heyetleri birer yargı mercii ve yaptıkları faaliyetleri birer yargılama faaliyeti olarak görmemesi de dikkate alındığında durum daha da vahimdir. Diğer taraftan tüketiciler için sorun salt il hakem heyetlerine başvurmakla bitmemekte, hakem heyeti kararlarına karşı gidilen itiraz yolu (kanun koyucu kanımızca hatalı olarak itiraz davası diyor) bakımından da madde 70/3 hükmü gereğince yetkili olan il tüketici mahkemelerine başvurmak zorunda kalmaktadırlar.

#### **VI. Adli Yardıma İlişkin Düzenlemeler**

6459 sayılı Kanun ile Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nda yapılan değişikliklerin bazıları adli yardım müessesesine ilişkindir. Söz konusu Kanununun 24'ncü maddesi ile Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 339'ncü maddesine "adli yardım kararından dolayı Devletçe ödenen veya muaf tutulan yargılama giderlerinin tahsilinin, adli yardımdan yararlananın mağduriyetine neden olacağı mahkemece açıkça anlaşılırsa, mahkeme, hükümde tamamen veya kısmen ödemedi muaf tutulmasına karar verebilir." şeklinde bir ikinci fıkra eklenmiştir. Bu hüküm, adli yardıma ilişkin koşullarda 6459 sayılı Kanun'la değişiklik yapılmadan önceki koşullardan olan "haklılık şartı" ve değişiklikten sonraki koşullardan olan "açıkça dayanaktan yoksun olmama şartı" ile birlikte değerlendirildiğinde daha anlamlı olmaktadır. Zira her iki koşulda da, oranı farklı da olsa, adli yardıma karar verilebilmesi için hâkimin öncelikle davanın kazanılabileceği yönünde bir kanaat sahibi olması gerekir. Hukuku en iyi bildiği farzedilen hâkimde bu kanaat oluştuğundan sonra, adli yardım talebinde bulunan kişilerce dava açılması ve fakat daha sonradan davanın reddedilmesi ve ayrıca bir de yargılama giderlerini ödemeye mahkûm edilmesi bu kişilerin adalete olan güvenini sarsacaktır. Diğer taraftan yapılan bu düzenleme sosyal hukuk devleti olmanın bir gereği olarak da oldukça yerindedir.

#### **SONUÇ**

Buraya kadar yaptığımız tespit ve değerlendirmeler çerçevesinde, sonuç olarak özellikle şu üç noktanın altını çizmek mümkündür:

a)Yargılama giderlerine ilişkin düzenlemeler, usul ekonomisi ilkesi ve adil yargılanma hakkının bir unsuru olmanın ötesinde, bir maliye politikası haline gelmiştir. Anayasa aykırı olduğu kanısına vardığımız Harçlar Kanunu'nun mükerrer 138'nci maddesi bu politikanın gerçekleştirilmesinin en önemli enstrümanlarından birisi haline gelmiştir.

b)Yargılama giderlerine ilişkin düzenlemeler yapılırken, bu düzenlemelerin hak arama özgürlüğü ve adalete erişim hakkı üzerinde

doğuracağı etkiler üzerinde titizlikle durulmalıdır. Ancak yaptığımız tespitler bu hususun adeta yok sayıldığını göstermektedir.

c) Yargılama giderleri politikası bakımından, bu politikanın sınırları aslında AİHM'nin Poland - Henry Kreuz davasında çizilmiştir. Bu kararda, yargılama harç ve giderleri ile hak arama hürriyeti arasında bir denge kurulması gerektiğine, mahkeme harçlarının mahkemeye erişim hakkını engelleyecek boyutta yüksek olamayacağına, yargı harç ve giderlerinin yargıyı gereksiz yere meşgul etmeye engel olacak şekilde makul bir seviyede tutulması gerektiğine açıkça işaret edilmektedir.